

Hadîkatü's-Süedâ Tesirinde Bir Maktel-i Hüseyin: Tuhfetü'ş-Şühedâ

Burçin ÖZDEMİR¹

Öz

Kerbelâ hadisesi, İslam tarihinin en acıklı olayları arasında yer almaktadır. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da 10 Muharrem 61'de Yezid ordusu tarafından eziyet çektirilerek şehit edilişi, İslam dininin mensuplarının hafızasında yer etmiş; bu elîm olay, vuku bulduğu andan itibaren yüzyıllar boyunca hüüzünle anılmış, anlatılmıştır. Kerbelâ hadisesi üzerinde Müslüman toplumların edebiyatlarınca üretilen eserler zamanla müşahhaslaşarak bir maktel-i Hüseyin edebî türünü doğurmuştur. Türk edebiyatında maktel-i Hüseyin türünde yazılmış en önemli eser, Ravzatü'ş-Şühedâ'nın tesiriyle 16. yüzyılın ortalarında kaleme alınmış olan Fuzulî'nin *Hadîkatü's-Süedâ* adlı eseridir. Türk edebiyatında Hadîkatü's-Süedâ'nın tesiri büyük olmuş, devrinde ve devrinden sonra bu eser esas alınarak yeni eserler telif edilmiştir. Bu makalede 17. yüzyıl sonlarında Muhammed bin Hacı Hasan tarafından Hadîkatü's-Süedâ'nın tesiriyle yazılmış olan Tuhfetü'ş-Şühedâ adlı maktel-i Hüseyin metni tanıtılmıştır. Makalede Hadîkatü's-Süedâ esas alınarak yazılan Eğirdirli Şerîfî Mehmed Efendi'nin Şevâhidü-ş-Şühedâ'sı (16.yy) Darendeli Bekâî'nin Kitâb-ı Kerbelâ'sı (18.yy) kısaca tanıtıldıktan sonra Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın adı, müellifi, yazılış tarihi, sebep-i telifi, nüshaları ve eserin dili hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında eserin Hadîkatü's-Süedâ ile bâb sayısı ve muhteva ettiği konular açısından genel bir karşılaştırması yapılarak Tuhfetü'ş-Şühedâ müellifinin yaptığı ilaveler belirtilmiş; eserde dikkat çeken bazı hususlara alt başlık halinde değinilmiştir. Müellifi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmayan Tuhfetü'ş-Şühedâ adlı eser, Fuzulî'nin Türkçe yazılan Hadîkatü's-Süedâ adlı eserinin her okuyan ve dinleyenin anlaması amacıyla 1696 tarihinde dil içi aktarma yoluyla konuşma diline çevrildiği, eser telif edilirken aynı minvalde yazılan başka eserlerden de faydalanılarak ilavelerin yapıldığı mensur bir maktel-i Hüseyin metnidir.

Anahtar Kelimeler: Tuhfetü'ş-Şühedâ, Hadîkatü's-Süedâ, maktel-i Hüseyin.

¹ Arş. Gör. Burçin ÖZDEMİR, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, burcinozdemir@artuklu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5980-5239.

A Maktel-i Hüseyin Under the Influence of Hadîkatü's-Süedâ: Tuhfetü'ş-Şühedâ

Abstract

Karbala incident is among the most sad events of Islamic history. The death of the Hazrat-i Hüseyin by the army of Yazid in 10 Muharram 61 in Kerbelâ was in the memory of the members of the Islamic religion and this incident has been mentioned and sadly for centuries since its occurrence. The works produced by the literatures of Muslim societies on the event of Karbala produced a maktel-i Hüseyin literary genre in time. The most important work written in maktel-i Hüseyin type in Turkish literature is Fuzulî's Hadîkatü's-Süedâ, written in the middle of the 16th century with the influence of Ravzatü'ş-Şühedâ. The influence of Hadîkatü's-Süedâ in Turkish literature was great, and new works were copyrighted based on this work during and after its era. In this article, the text of Tuhfetü'ş-Şühedâ, written by Muhammed bin Hacı Hasan with the influence of Hadîkatü's-Süedâ, was introduced at the end of the 17th century. After the brief introduction of Şevâhidü'ş-Şühedâ of Eğirdirli Şerîfî Mehmed Efendi (16th century) and the Kitâb-ı Kerbelâ of Darendeli Bekâî (18th century), which was written on the basis of Hadîkatü's-Süedâ, the article gave information about Tuhfetü'ş-Şühedâ's name, author, date of writing, reason for writing, copies and language of the work. Afterwards, by making a general comparison between the work and Hadîkatü's-Süedâ in terms of the number of sections and the content of the sections, the additions made by the author of Tuhfetü'ş-Şühedâ are specified, some points that draw attention in the work are mentioned as subtitles. Tuhfetü'ş-Şühedâ, whose information about his author is not found in the sources, is a prosaic maktel-i Hüseyin that Fuzulî's book Hadîkatü's-Süedâ written in Turkish, was translated into language of speech in 1696 by means of in-language transfer for every reader and listener to understand; additions were made by making use of other works written in the same manner while creating the work.

Keywords: Tuhfetü'ş-Şühedâ, Hadîkatü's-Süedâ, maktel-i Hüseyin.

Extended Abstract

Karbala incident is among the most sad events of Islamic history. The death of the Hazrat-i Hüseyin by the army of Yazid in 10 Muharram 61 in Karbala was in the memory of the members of the Islamic religion and this incident has been mentioned and sadly for centuries since its occurrence. The works produced by the literatures of Muslim societies on the event of Karbala produced a maktel-i Hüseyin literary genre in time. The most important work written in maktel-i Hüseyin type in Turkish literature is Fuzulî's Hadîkatü's-Süedâ, written in the middle of the 16th century with the influence of Ravzatü'ş-Şühedâ. The influence of Hadîkatü's-Süedâ in Turkish literature was great, and new works were copyrighted based on this work during and after its era.

In this article, the text of Tuhfetü'ş-Şühedâ, written by Muhammed bin Hacı Hasan with the influence of Hadîkatü's-Süedâ, was introduced at the end of the 17th century. After the brief introduction of Şevâhidü'ş-Şühedâ of Eğirdirli Şerîfî Mehmed Efendi (16th century) and the Kitâb-ı Kerbelâ of Darendeli Bekâî (18th century), which was written on the basis of Hadîkatü's-Süedâ, the article gave information about Tuhfetü'ş-Şühedâ's name, author, date of writing, reason for writing, copies and language of the work. Afterwards, by making a general comparison between the work and Hadîkatü's-Süedâ in terms of the number of sections and the content of the sections, the additions made by the author of Tuhfetü'ş-Şühedâ are specified, some points that draw attention in the work are mentioned. Tuhfetü'ş-Şühedâ is a prosaic maktel-i Huseyin that Fuzûlî's book Hadîkatü's-Süedâ written in Turkish, was translated into language of speech in 1696 by means of in-language transfer for every reader and listener to understand; additions were made by making use of other works written in the same manner while creating the work.

The information we can obtain about the author of the work is limited. Because, there is no information about the life of the author in the applied studies and biographical works. However, it is understood that the author, who was alive in 1696 when the work was written, had mastered Arabic and Persian in terms of the sources he used in his work. The author's failure to take a negative attitude towards Yazid's father, Muâviye, suggests that he was close to Sunni faith.

The work has two known copies. The complete single copy of Tuhfetü'ş-Şühedâ, consisting of 346 leaves, is registered under the name of Tercüme-i Ravzatü'ş-Şühedâ in Konya Regional Manuscripts Library at number 1382. The other copy is an incomplete copy consisting of 11 leaves and registered under the name of *Menâkib-i Ehl-i Beyt* at the Süleymaniye Library Hacı Mahmud Efendi Department at number 4394.

Tuhfetü'ş-Şühedâ is an in-language translation of Hadîkatü's-Süedâ from the mid-16th to the late 17th century. In this translation, the ornate, artistic parts in Arabic and Persian expressions and poetic parts in Hadîkatü's-Süedâ were largely removed; the work was rewritten in a style close to the spoken language and in plain Turkish.

Although there is no one-to-one translation in the work, Hadîkatü's-Süedâ has been heavily adhered to. The additions to the work after the translation of Hadîkatü's-Süedâ is the original side of Tuhfetü'ş-Şühedâ. In the 16th, 17th, and 18th episodes, the names of Mukhtar, Müseyyeb, Süleyman bin Surad were mentioned and the movement of 'tevvâbîn' was explained. The events that happened to those who hosted him after Hazrat-i Huseyin's martyrdom were mentioned in these episodes; the hadith on how Hazrat-i Fatima will ask for account from these people on the day of the afterlife has been thoroughly emphasized. In this respect, Tuhfetü'ş-Şühedâ differs from the other maktel-i Huseyins written in Turkish literature.

Giriş

Kerbelâ hadisesi, İslam tarihinin en acıklı olayları arasında yer almaktadır. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da 10 Muharrem 61'de (M.680) Yezid ordusu tarafından eziyet çektirilerek şehit edilmesi, İslam dininin mensuplarının hafızasında yer etmiş; bu eîm olay, vuku bulduğu andan itibaren yüzyıllar boyunca hüznle anılmış, anlatılmıştır.

Kerbelâ hadisesinin meydana geldiği asırdan itibaren Hz. Hüseyin'in hayatı, efsanevî ve menkıbevî bir hüviyet kazanmıştır (Uzun 2002: 274). Kerbelâ hadisesi etrafında gerek Arap gerek Fars gerekse Türk edebiyatında farklı edebî türlerde eserler telif edilmiş, Hz. Hüseyin'in hatırası bu eserler vesilesiyle yaşatılmaya ve canlı tutulmaya çalışılmıştır. Kerbelâ hadisesi ve bunu izleyen olaylar üzerine yazılan şiirler Arap edebiyatında önemli bir yer tutmuş, Cafer es-Sâdık gibi ehl-i beyt imamlarının konuyu işleyen şairler hakkında teşvik edici sözler söylemeleri bu tür eserlerin yaygınlaşmasında etkili olmuştur (Kurtuluş 2002: 273). Fars edebiyatında ise İran'da Şiî mezhebinin yaygınlık kazanmasından sonra Kerbelâ hadisesine verilen önem artmış, özellikle Büveyhîler döneminden itibaren âşûrâ günlerinde Kerbelâ şehitlerinin resmî törenlerle anılmaya başlanması Kerbelâ ile ilgili edebî çalışmaların da artmasına yol açmıştır (Kurtuluş 2002: 273).

Türk edebiyatında Kerbelâ hadisesi ise doğal olarak Türklerin İslamiyeti kabul etmesinden sonra işlenmeye başlamıştır. Genel olarak dinî-tasavvufî Türk edebiyatında, özellikle de Alevilik-Bektaşılık gibi zümre edebiyatlarıyla dîvan, halk ve âşık edebiyatında Kerbelâ olayı ile ilgili müstakil eserler, mersiye ve manzumeler telif edilmiş, ayrıca başta divan şairleri olmak üzere konuya eğilen sanatkârların, halk âşıklarının his ve hayal dünyalarının ortaya konmasında Kerbelâ adı önemli bir mazmuna dönüşmüştür (Uzun 2002: 274).

Edebi bir tür olarak Maktel-i Hüseyin

Maktel sözcüğü, قتل fiilinin ism-i mekânıdır ve 'birinin öldürüldüğü yer' anlamındadır. Hz. Peygamber döneminden itibaren İslâmiyet'le ilgili mücadeleler, hilâfet meselesinden kaynaklanan öldürmeler ahbâr, tarih, ensâb kitaplarında genellikle maktel kelimesiyle karşılanmış ve ayrı bölümler halinde kaleme alınmış; zamanla ölümlerin sayısı ve önemi arttıkça "maktel" veya "makâtil" başlığı altında tarihî-edebî nitelikli müstakil eserler yazılmıştır (Güngör 2003a: 455).

Kerbelâ hadisesinden sonra ise Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini anlatan eserler kaleme alınmış, Müslüman toplumların edebiyatlarınca üretilen eserler zamanla müşahhaslaşarak bir maktel-i Hüseyin edebi türünü doğurmuştur. Bir edebi tür olarak maktel-i Hüseyin ise Hz. Hüseyin ve yakınlarının Kerbelâ'da öldürülmesini anlatan eserlerin genel adıdır (Güngör 2003b: 456). Maktel-i Hüseyin türünün ilk örnekleri Arap edebiyatında verilmiştir. Arap edebiyatından günümüze ulaşan ilk maktel metni Ebû Mihnef'in (ö. 157/774) *Maktelü'l-Hüseyin* adlı eseri olup yazılı ve

sözlü rivayetlerden faydalanılarak meydana getirilen bu eser, daha sonra yazılan maktellerin önemli kısmı için hem muhteva hem kompozisyon bakımından kaynak teşkil etmiştir (Güngör 2003: 456).

Fars edebiyatında ise maktel-i Hüseyin türünde yazılan en önemli eser Hüseyin Vâ'iz Kâşifi (ö. 910/1505)'nin *Ravzatü'ş-Şühedâ*'sıdır. Eser, Hz. Hüseyin'in şehadetinden yaklaşık 850 yıl sonra 908/1502'de Fars dilinde telif edilmiştir. Manzum-mensur karışık olarak tertip edilmiş olan eser, ilk peygamber Hz. Âdem ve ondan sonra bazı peygamberlerin çektiği belalar ile başlamaktadır. *Ravzatü'ş-Şühedâ*, on bâb ve bir hatimeden oluşmaktadır. Takdimi, tertibi, üslubu ile kısa zamanda İslam âleminde tanınan *Ravzatü'ş-Şühedâ*, Şîliği resmî mezhep kabul eden Safevîler (H.905/ M.1499-H.1164/M.1750) devrinde, bilhassa İran'da çok beğenilmiştir; Özellikle Muharrem ayında tekrarlanan matem toplantılarında okunan bu kitap, zamanla adı ile ilişkili olarak "ravza" denilen matem toplantılarında 'ravzahan'lar tarafından ezbere sunulmuştur (Güngör 2007: 781).

Türk edebiyatında maktel-i Hüseyin türünde yazılmış en önemli eser, *Ravzatü'ş-Şühedâ*'nın tesiriyle 16. yüzyılın ortalarında kaleme alınmış olan Fuzulî'nin *Hadîkatü's-Süedâ* adlı eseri olmakla birlikte Türk edebiyatında *Hadîkatü's-Süedâ*'dan daha önceki tarihlerde yazılmış maktel-i Hüseyinler de mevcuttur. Maktel-i Hüseyin türünün Türk edebiyatındaki ilk örneği, 1362 yılında Yusuf-ı Meddah tarafından Kastamonu'da yazılarak Candaroğulları Beyliği hükümdarlarından Kötürüm Bâyezid'e ithaf edilmiş olan eserdir (Özçelik 2010: 7). Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan bu maktel metni, her birine meclis adı verilen on bölümden oluşmaktadır.

Yusuf-ı Meddah tarafından kaleme alınan eserin yanı sıra Türk edebiyatında birçok müellif tarafından manzum, mensur veya manzum-mensur karışık olarak telif edilmiş birçok maktel-i Hüseyin vardır. Bu maktel-i Hüseyinlerin bir kısmı *Ravzatü'ş-Şühedâ*'nın tercümesi yoluyla üretilmiş olup bir kısmı da müelliflerince müstakil bir düzende oluşturulmuş olan eserlerdir. Aşık Çelebi'nin 953/1546'da kaleme aldığı *Tercüme-i Ravzatü'ş-Şühedâ*'sı, Fuzulî'nin 954/1547'den önce kaleme aldığı *Hadîkatü's-Süedâ*'sı, Câmî-i Rûmî'nin 960/1553 senesinde yazdığı *Sa'âdetnâme*'si *Ravzatü'ş-Şühedâ*'nın tercümesi yoluyla üretilmiş eserlerdendir. Görüldüğü gibi Aşık Çelebi, Fuzulî, Câmî-i Rûmî'nin eserleri 16. yüzyılda birbirine yakın tarihlerde kaleme alınmıştır. Aynı yüzyılda yakın tarihlerde kaleme alınan bu tercüme arasında Fuzulî'nin *Hadîkatü's-Süedâ* adlı eseri, gerek kütüphanelerde onlarca yazma nüshasının bulunmasıyla gerekse kendi devrinden sonra bıraktığı tesirle yazılmış eserlerin varlığıyla bir şaheser niteliği taşımaktadır.

Türk edebiyatında *Hadîkatü's-Süedâ* esas alınarak telif edilen eserlere Eğirdirli Şerîfî Mehmed Efendi'nin *Şevâhidü-ş-Şühedâ*'sı (986/1577-1578), bu çalışmaya konu olan Muhammed bin Hacı Hasan'ın *Tuhfetü'ş-Şühedâ*'sı (1107/1696) ve Darendeli Bekâî'nin *Kitâb-ı Kerbelâ*'sı (1198/1783) örnek olarak gösterilebilir. Eğirdirli Şerîfî Mehmed Efendi, *Şevâhidü-ş-Şühedâ*'yı *Hadîka*'nın

telifinden kısa bir zaman sonra (yaklaşık otuz yıl) kaleme almasına ve bu eserden büyük oranda faydalanmasına rağmen eserinde Hadîka'nın ismine yer vermemiştir. Muhammed bin Hacı Hasan'ın Tuhfetü'ş-Şühedâ'sı ise 17. yüzyılın sonunda kaleme alınan, eserde belirtildiği üzere, Hadîka'nın tercümesi (dil içi çevirisi) niteliğinde olup ilavelerle genişletilmiş biçimdir. Darendeli Bekâî'nin Kitâb-ı Kerbelâ'sı ise 18. yüzyılda kaleme alınmış olan yine eserde belirtildiği üzere Hadîka'nın nazma çekilmiş ve kısaltılmış biçimdir.

Müellifi bilinmeyen maktellerin yanı sıra Yahyâ bin Bahşî'nin *Maktel-i Hüseyin*'i, Lâmiî'nin *Kitâb-ı Âl-i Resûl*'u, Hacı Nureddin Efendi'nin *Maktel-i Hüseyin*'i, Hâfız Hüseyin el-Kastamonî et-Tosyavî el-Halvetî'nin *Ravzatü'ş-Şühedâ*'sı da maktel-i Hüseyin türünün Türk edebiyatındaki diğer örneklerindedir.

1. Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Süedâ'sı ve Bu Eser Etrafında Üretilen Eserler

Türk edebiyatında, Hüseyin Vâiz Kâşifî'nin Farsça Ravzatü'ş-Şühedâ adlı kitabından yola çıkarak yazılan eserler içinde en önemlisi, Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Süedâ'sıdır. Eserin en eski nüshalarının istinsah tarihlerinden hareketle telif tarihinin 1547'den önce olduğu düşünülen Hadîkatü's-Süedâ (Güngör 1997: 21); bir mukaddimenin ardından gelen on bâb ve hâtimedden oluşmaktadır. Fuzûlî, eserinin mukaddime kısmında;

"n'ola ger bir tarz-ı müceddede muhterî olsağ ve himmet dutup bir maqtel-i Türkî inşa kılsağ ki fuşahâ-yı Türkî-zebân istimâından temettu' bulalar ve idrâk-i mażmûnında 'Arabdan ve 'Acemden müstağni olalar" (s. 17)

diyerek Türkçe maktel yazma niyetinin sebebini açıklamıştır. Fuzûlî ayrıca mukaddime bölümünde, eserini Ravzatü'ş-Şühedâ'yı esas almakla birlikte başka eserlerden de yararlanarak kaleme alacağını belirtmiştir:

"ben haksârûğ niyyeti oldur ki asl-ı te'lîfde Ravzatü'ş-Şühedâya iktidâ kılop sâyir kütüpde olan nikat-ı ğarîbeleri mümkün oldukça aña ilâve kılam" (s. 18)

Fuzûlî'nin en hacimli eseri olan Hadîkatü's-Süedâ'da, esas itibarıyla mensur olmakla beraber metin arasında toplam 1152 beyitten oluşan on altısı Arapça, 525'i Türkçe 541 parça manzumeye de yer verilmiştir (Güngör 1997: 21). Eserde bâb girişlerinde oldukça ağır, süslü ve uzun cümlelerle bezenmiş bir dil kullanılırken, olayların anlatıldığı kısımlarda ise kısa cümlelerin kullanıldığı ve ifadenin sadeleştiği görülmektedir.

Hadîkatü's-Süedâ'nın yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde onlarca yazma nüshasının bulunması, bu eserin devrinde ve sonrasında ne kadar

benimsendiğini ve okunduğunu göstermektedir. Eserin yazma nüshalarının çokluğundan başka, Hadîkatü's-Süedâ esas alınarak yazılan pek çok eserin varlığı da, Hadîkatü's-süedâ'nın hem yazıldığı devre hem de sonrasına tesir ettiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Aşağıda Türk edebiyatında Hadîkatü's-Süedâ esas alınarak telif edilen eserlerden kısaca bahsedilecektir.

1.1. Eğirdirli Şerîfi'nin Şevâhidü'ş-Şühedâ'sı (1577-1578)

16. yy şairlerinden Eğirdirli Şerîfi Mehmed Efendi'nin tam adı *Şevâhidü'ş-şühedâ fî Mekâyidi'l-a'dâ* olan eseri ilim âlemine ilk kez Sadık Yazar tarafından tanıtılmıştır. Eserin bilinen tek nüshası Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Yazmaları 197 numarada yer almaktadır (2009: 1070).

Bursalı Mehmet Tâhir, *'telif tarihi 986 (1577-1578) olan Şevâhidü'ş-Şühedâ ismindeki Türkçe eserin müellifinin Şerîfi mahlaslı bir zât' olduğu bilgisini verirken bu kişinin 'Şerîfi-i Âmid (ö. 1516) olmasına tarih müsaîd olmadığını' şerh düşmüştür. Ayrıca Bursalı Mehmet Tâhir zikredilen eserin içeriğinden bahsederken eserin iki kısımdan oluştuğunu; eserin birinci kısmının peygamberlerin çektiği musibetleri, ikinci kısmının ise Ehl-i Beyt'in başına gelen belaları muhtevî olup eserin sonunda Sultân Murâd-ı sâlis ile musâhibi Şemsi Paşa'nın zikrinin bulunduğunu bildirir. Bursalı Mehmet Tâhir eserin ikinci kısmının içeriğinden bahsederken 'kısım-ı sâni belâyâ-yı Ehl-i Beyt'dür ki Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Süedâ'sı vâdisindedir' diyerek Şevâhidü'ş-Şühedâ'nın Hadîkatü's-Süedâ çerçevesinde kaleme alındığını belirtmektedir (1333: 257).*

Sadık Yazar ise Şevâhidü'ş-Şühedâ'nın bölümlendirmesinde bir farklılık varmış gibi görünse de Hadîkatü's-Süedâ'daki bütün konu başlıklarının –yer aldıkları sıraya göre- Şevâhidü'ş-Şühedâ'da ya tamamıyla aynen veya küçük birtakım kelime farklılıklarıyla yer aldığını bildirmektedir (2009: 1107).

Şerîfi, eserin yazılış öyküsünü anlattığı bölümde Türk diliyle Kerbelâ olayı hakkında bir eser yazmayı istediğini ve bu eseri yazdığı takdirde buna hangi ismi vereceğini düşünürken hatiften bir sesin, eserine “*Şevâhidü'ş-şühedâ fî mekâyidi'l-a'dâ*” ismini vermesini öğütlediğini belirtmektedir (2009: 1106).

Şevâhidü'ş-Şühedâ ile Hadîkatü's-Süedâ'nın şekil ve muhteva açısından karşılaştırmasının yapıldığı çalışmada, yapılan inceleme neticesinde Şevâhidü'ş-Şühedâ'nın yapı bakımından Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Süedâ'sı ile aynı olduğu ve mensur bölümlerinin Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Süedâ'sından kötü bir özetle aynen aktarıldığı sonucuna varan Yazar (2009: 1114); eserin mensur bölümlerinin neredeyse tümünde, manzum bölümlerinin ise bir kısmında Fuzûlî'nin eserini neredeyse birebir aktarmasına karşın örnek aldığı bu metinden ve metni oluşturandan hiç bahsetmediği gibi eserin ilk defa kendisi tarafından oluşturulduğu görüntüsünü vermeye çalıştığını belirtmektedir (2009: 1108).

1.2. Muhammed bin Hacı Hasan'ın Tuhfetü'ş-Şühedâ'sı (1696)

Çalışmanın konusu olan bu maktel üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3. Bekâî'nin Kitâb-ı Kerbelâ Mesnevisi (h. 1198/ 1783?)

Dârendeli Bekâî 18.yy şairlerinden olup Kâtipzâde sanıyla da anılmaktadır. Şeyhülislam Arif Hikmet'in *Tezkiretû'ş-Şuarâ'sında Dârendeli Bekâî'nin Seyyid Battal kıssasını, Hadîkatü's-Süedâ'yı ve Mevlid-i Nebiullah Es-selâtü's-selâm'ı* nazm ettiği bilgisi yer almaktadır (Çınarcı 2007: 33). Bursalı Mehmed Tahir'e göre eşârî orta hallidir (1333: 115).

Dârendeli Bekâî, *Kitâb-ı Kerbelâ* adlı eserinin Sebeb-i Telif bölümünde eserini hangi olay üzerine yazdığını açıklamaktadır. Buna göre bir dost meclisinde Bekâî'den Kerbelâ olayının yazılması istenir. Bunun üzerine Bekâî, Kerbelâ olayını Fuzûlî'nin baştan sona kadar beyan ettiğini söyler. Dost meclisinde bulunanlar Fuzûlî'nin Kerbelâ hadisesini mensur biçimde beyan ettiğini belirterek kendisinin ise manzum biçimde tekrardan kaleme alması yönündeki isteklerini sıralarlar. Bu olay üzerine Bekâî, eserini yazmaya karar verir (Türkoğlu 2012: 64-65).

Kitâb-ı Kerbelâ adlı eserinin Sebeb-i Telif bölümünde Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Süedâ adlı mensur eserini nazmettiğini ifade eden Dârendeli Bekâî, eserini Hadîkatü's-Süedâ'ya nispeten muhtasar tutmuş; eserinde Arapça, Farsça terkip ve ibarelerden uzak, sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır (Türkoğlu 2017: 122). Hadîkatü's-Süedâ on bâb ve bir hâtimeden müteşekkilden *Kitâb-ı Kerbelâ*'da bu şekil bir tasnif söz konusu değildir. Olaylar başlıklar altında verilmektedir. Hadîka'da yer alan 1. bâb (*Enbiyâ Ahvâlin Beyân İder*), 2. bâb (*Hazret-i Resûl'ün Kureyş'den Çekdüğü Cefâları Beyân İder*), 3. bâb (*Hazret-i Seyyidü'l-Mürselînün Keyfiyyet-i Vefâtun Beyân İder*) ve 4. bâb (*Fâtıma-i Zehrâ Vefâtın Beyân İder*) *Kitâb-ı Kerbelâ*'da bulunmamaktadır.

Bekâî, eserine münacat ve nat ile başlamakta; giriş sayılabilecek Sebeb-i Telif bölümünden sonra *Hazret-i Hasan'ın Zehri Nûş İdüp Şehid Olduğu* başlıklı bölümle eserin ana konusuna geçiş yapmaktadır.

Kitâb-ı Kerbelâ'nın yazılış tarihiyle ilgili olarak Bekâî, eserin sonunda *Bekâî'nin Nazm-ı Tarihi* başlığı altında iki beyit yazarak tarih düşürmüştür. Nüshalara göre farklılık arz eden ve bazı nüshalarda hiç yazılmamış olan bu kısımda *âb-ı ahbâb iç şehîd-i Kerbelâ'nın aşkına* şeklinde yazılan mısranın h.1198 tarihini vermesinden dolayı eserin bu tarihte telif edilmiş olabileceği ihtimal dahilindedir (Eren 2014: 10).

2. Tuhfetü'ş-Şühedâ

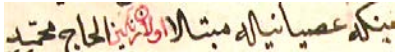
Konya Bölge Yazmaları 1382 numarada bulunan ve *Tercüme-i Ravzatü'ş-Şühedâ* adıyla yanlış olarak kaydedilen eserin ismi, eserin fihristinin başlığında *Hazâ firist-i Tuhfetü'ş-Şühedâ*^c (1b 1) olarak geçmektedir. Bununla birlikte müellif eserin son kısmında "*ve bu kitâbı ismini taraf Tuhfetü'ş-Şühedâ deyü ad vërdim*" (342a 8) diyerek eserin isminin Tuhfetü'ş-Şühedâ olduğunu açıkça belirtmiştir.

2.1. Eserin Yazarı

Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın müellifinin ismi eserin sonunda zikredilmektedir:

"Ben[-]ki işyânıla mübtelâ olan rengîn(?) El-Hâc Muhammed ibnü'l-Hâcî Hasan ibnü'l-Hâcî Muhammed" (342a 3, 4)

Müellifin isminin yazıldığı satırda *rengîn* biçiminde okunabilecek kelime kırmızı mürekkeple yazılarak vurgulanmıştır:

Eserin müellifi hakkında müracaat edilen tezkirelerde, biyografi türündeki eserlerde ve incelenen kütüphane kataloglarında herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın yazıldığı 25 Cemaziyelâhîr 1107 (31 Ocak 1696) tarihinde hayatta olan müellif, eserinde kendisi hakkında bazı yorumlarda bulunmaktadır:

bu fakîr biçâre, dürlü dürlü biri birine benzemez günâhlar hâdden bîrûn
ve kıyâsdan efsûn olmağıla geçe gündüz âh ü enîn ile deryâ-yı günâha
ğarğ olup kenâre olmuş mücrimim (3b 4-7)

Eserin başında kendini bu şekilde takdim eden müellif eserin sonunda ismini söylemeden önce "*ben ki işyânıla mübtelâ*" diyerek nefsinin hakir görmeye devam etmektedir. Bu psikoloji içinde bulunan müellif, rûz-ı cezâda Hz. Muhammed'in şefaatinin kendisine celbetmek için *hânedân-ı Resul'e bir hizmet-i şerif eylemek* istemektedir (3b 12-15). Bu hizmet-i şerif ise telif edeceği Tuhfetü'ş-Şühedâ adlı eseridir. Bu eser aracılığıyla eseri okuyan ve dinleyenlerin, kitabın müellifini hayır dua ile yad etmelerini istemektedir.

Eserin son bâbında yararlanılan kaynakların çeşitliliğine bakılırsa müellif, bu kaynakları okuyup özümseyebilecek ve yeni eser telif edebilecek düzeyde birikime sahip olmalıdır. Ayrıca bu kaynaklardan bazılarının Arap ve Fars dillerinde

yazılmış olmasından dolayı müellifin Arapça ve Fasça'yı da iyi bildiğine dair bir hüküm çıkarılabilir.

2.2. Eserin Yazılış Tarihi ve Sebeb-i Telifi

Müellif eserin sonunda eserin yazılmaya başlama ve eseri bitirme tarihini gün, ay ve yıl olarak vermektedir:

Fe emmā kaçan ben bu kitāba şürū^c eyledim, mäh-ı Muħarremü'l- ħarāmın onuncı Cum'a gün ibtidā eyledim. Biñ yüz yedi sene-siniñ Muħarrem[i] idi ibtidāsı. İtmām eyledüğim mäh-ı Cemāziye'l-āħiriñ yigirmi beşinci gün idi (341b 14-342a 3)

Yukarıdaki bilgilere göre müellif eserini, 21 Ağustos 1695 tarihinde yazmaya başlamış, 31 Ocak 1696 tarihinde ise eserini bitirmiştir.² Bu bilgiler ışığında Tuhfetü'ş-Şühedâ, yaklaşık beş buçuk ayda telif edilmiştir.

Muhammed bin Hâcı Hasan eserinin telif sebebini şöyle açıklamaktadır:

Ah ayâ bir ħidmet-i şerîf, ħânedân-ı Resüle bir ħidmet-i lañif eylesem rüz-ı cezâda Hż. H'âce-i kāyināt Meħar-i mevcüdât Şeff'-i rüz-ı 'arzât Muħammed'ül-Muştafâ (sav.) ħazretleri şefâ'at eyleye, dërken taraf-ı Ĥağdan bir gün Ĥadîkatü's-Süedâ-i Fuzûlîyi okudum. Gayetile pesendîde-i memdüh kitâb eylemiş. Velîkin gayetile ıstılahât-ı 'ibârâtlâ nükte-i rumüzâtile ebyâtile eş'âr ile zînet vërmiş. Ammâ benden olan fakîr bî-çâre kendi kendime eyitdim. Nolaydı bu kitâb Türkî lisâniyla olaydı ve her kim okursa ve diñlerse anlayaydı ve ħazz-ı zevk eyleye tâ kim okuyan ve diñleyen men fakîri ħayr du'â ile yâd eyleye. Ben dâħı Türkîçe taħrîre ve taķrîre getürdim ve niçe kitâblardan eħaz eyledim. On toķuz bâb üzerine binâ eyledim ve Hż. Fuzûlî (rah.) ħazretlerinin kitâb-ı lâñifini tercüme eyledim (3b 12-4a 14)

Yukarıda görüldüğü gibi müellif, ħânedân-ı Resul'e bir hizmet-i şerif etmek isterken Allah tarafından bir gün Hadîkatü's-Süedâ'yı okur. Fuzûlî'nin beyitlerle, şiiirlerle, nükte ve remzlerle süslediği, övülen ve beğenilen kitabı Hadîkatü's-Süedâ'yı her okuyanın ve dinleyenin anlaması ve zevk alması için *Türkî lisâniyla* yazmaya karar verir. Müellif, bu minvalde yazılan başka kitaplardan da alıntı yaparak Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Süedâ'sını tercüme eder. Burada dikkate değer nokta, zaten Türkçe yazılan Hadîkatü's-Süedâ'nın Türk diline tercüme edilmek istenmesidir. Sebeb-i Telifinde "*Türkî lisâniyla*", "*Türkîçe taħrîre ve taķrîre getürdim*" sözleriyle tekraren Türkçe vurgusunun yapılması, müellifin dil içi

² Eserin telif tarihini Miladi takvime göre belirlemek için Türk Tarih Kurumu'nun Tarih Çevirme Kılavuzu kullanılmıştır. <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 12.02.2020

aktarma, sadeleştirme ya da konuşma dilinde tekrar yazma niyetinin göstergesi olmalıdır. Yukarıda metinden alınan kısımda *Fuzûlî hazretlerinin kitab-ı lâîfîni tercüme eylediğini* söyleyerek tercüme eylemine vurgu yapan müellif, aynı sözcüğü kitabın sonunda da kullanmaktadır:

Ben[-]dahı murâd eyledim, Hâk Teâlâya şıgındım, Hâdikatü's-Süedâyı
tercüme eyledim (341b 13)

Yukarıda verilen tüm bilgiler ışığında *Tuhfetü'ş-Şühedâ* adlı eser, Muhammed bin Hâcî Hasan tarafından 25 Cemaziyelahir 1107 (31 Ocak 1696) tarihinde; Fuzûlî'nin Türkçe yazılan *Hadikatü's-Süedâ* adlı eserinin her okuyan ve dinleyenin anlaması amacıyla dil içi aktarma yoluyla konuşma diline çevrildiği, eser telif edilirken aynı minvalde yazılan başka eserlerden de faydalanılarak ilavelerin yapıldığı mensur bir maktel-i Hüseyin metnidir.

2.3. Eserin Muhtevası

Yukarıda belirtildiği üzere *Hadikatü's-Süedâ* esas alınarak kaleme alınan bir eser olması sebebiyle *Tuhfetü'ş-Şühedâ*'nın muhtevası, *Hadikatü's-Süedâ* ile karşılaştırma yapılarak ele alınacaktır.

Hadikatü's-Süedâ bilindiği üzere on bâb ve bir hatimedden müteşekildir. *Tuhfetü'ş-Şühedâ* ise on dokuz bâb üzerine bina edilmiştir. Maktel-i Hüseyin türü içerisinde bâb sayısı en fazla olan maktel *Tuhfetü'ş-Şühedâ*'dır. Tuhfe müellifi, bazı peygamberlerin muhtasar kıssalarını muhtevî olan *Hadîka*'nın birinci bâbını kitabına almamış, eserine Hz. Muhammed'in doğumuyla başlamıştır. Ayrıca *Hadîka*'da yer alan bazı bâbları Tuhfe'de birkaç bâb başlığı altında ele almıştır (H 7. bâb - T 6, 7, 8, 9. bâblar gibi). Tuhfe müellifi eserinin sebab-i telifinde belirttiği gibi yalnızca *Hadîka*'ya bağlı kalmamış, *Hadîka*'daki konuları sıra takibi yaparak yaşadığı yüzyılın Türkçe'sine sadeleştirirken aynı zamanda konuyla ilgili olan muteber kitaplardan da faydalanmış, gerektiğinde bu kitaplardan istihraç yoluyla eserini telif etme yoluna gitmiştir. *Hadîka* ile paralel giden konularda araya eklemeler yaptığı gibi, *Hadîka*'nın tercümesi bittikten sonra dört bâb kadar eserine ilavelerde bulunmuştur.

Eserde üç yerde fihrist bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 1b ve 2a'da bulunan bâbların hangi varaklardan itibaren başladığını da gösteren *Hazâ firist-i Tuhfetü'ş-Şühedâ* başlıklı fihristtir. Burada fihrist tablo şeklinde verilmiştir. Bâb sıraları ve varak numaraları kırmızı mürekkeple, bâb isimleri ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Bu fihristte bâb sayısı 20 olarak gösterilmiştir. İkincisi ise 4b 7. satırda *İbtidâ bâblar budur beyân olunur* dendikten sonra mensur düzende bâblar sıralanmış; bâb sıraları kırmızı mürekkeple ve bâb isimleri ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Ancak buradaki fihristte bâb sayısı 17 olarak verilmiştir. Üçüncü fihrist ise eserin sonunda 345b-346a'da yer alır. Burada da fihrist tablo şeklinde verilmiş;

bâb sıraları kırmızı mürekkeple, bâb isimleri ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin sonunda verilen fihristte ise bâb sayısı 18 olarak gösterilmektedir. Eserde bulunan üç fihrist de bâb sayıları bakımından tutarsızlık göstermektedir. Oysa ki müellif 4a'da

on toktuz bâb üzerine binâ eyledim ve HZ. Fuzûlî (rah.) hazretlerinin kitâb-ı lâîfîni tercüme eyledim (12, 13)

diyerek eserinin kaç bâbtan oluştuğunu açıkça söylemiştir.

Ayrıca müellif, eserinin içeriğinden bahsederken Hz. Muhammed'in evlat silsilesini yazdığını da belirtmiştir:

HZ. H'âce-i kâyinât be ravza-i nür-ı Muhammed'ül-Muşafâ (sav.) hazretlerinin silsile-yi evlâd-ı evlâdı, hânedân-ı nübüvvet HZ. Fâtımatü'z-Zehrâ hazretlerinin ve HZ. 'Ali el-Murtezâ (r.a.) ve (kv.) hazretlerinin evlâdları her ne mikdârdır tahtîr u tahtîr eyledim (4b)

Ancak kitabın sonunda böyle bir bölüm bulunmamaktadır. Hadîkatü's-Süedâ'nın sonunda yer alan *İzhâr-ı Tevellüd-i E'imme ve Gayrihi Radiyallahü Anhüm* (H 483-486) başlıklı bölümde Hz. Muhammed'in evlat silsilesi yer almaktadır. Anlaşılan müellif, Hadîka'dan bu kısmı da kitabına almıştır. Ancak elde bulunan nüsha belki de bir başka müstensih nüshasından istinsah edilmiş olma ihtimalinden dolayı (eldeki nüshada müellif nüshasından istinsah edildiğine dair bir kayıt yoktur) eserin sonunda böyle bir eksiklikten söz edilebilir. Zaten yukarıdaki üç fihristte verilen bâb sayısındaki tutarsızlıklar da bu konuyu açıklamaya yeterli görünmektedir.

Aşağıdaki tabloda Hadîka ve Tuhfe'nin bâb başlıkları ve içerikleri açısından karşılaştırması yapılmıştır. Bu karşılaştırmada yukarıda zikredilen fihristlerde bâb sayılarında görülen uyumsuzlıklardan dolayı bu fihristler esas alınmamış; bâb isimleri kitabın içinde yazılan ana başlıklardan yola çıkarak oluşturulmuştur. Tabloda bâb sıra sayıları karışıklık oluşturmaması adına günümüz Türkçesiyle kalın ve düz yazılmış; bâb başlıkları ise metnin orjinalinde yer aldığı biçimiyle ve eğik olarak yazılmıştır. Ayrıca bâb başlıkları altında yer alan alt başlıklar kısa çizgi (-) ile gösterilmiştir. Hadîka'da yer alan bâb başlıkları ve sayfa numaraları için Şeyma Güngör'ün (1987) Hadîkatü's-Süedâ adlı eserinden yararlanılmıştır.

HADİKATÜ'S-SÜEDÂ	TUHFETÜ'Ş-ŞÜHEDÂ
Birinci bâb (H19-82) Bazı enbiyâ-yı izâm ve rusûl-i kirâm sûret-i ahvâllerindedür (Fasl-ı İbtîlâ-yı Âdem Aleyhi's-selâm, Fasl-ı İbtîlâ-yı Nüh Aleyhi's-selâm, Fasl-ı İbtîlâ-yı Halîlullâh Aleyhi's-selâm, Fasl-ı İbtîlâ-yı Yaküb	Yok

Aleyhi's-selâm, Fasl-ı İbtilâ-yı Mūsâ Aleyhi's-selâm, Fasl-ı İbtilâ-yı İsâ Aleyhi's-selâm, Fasl-ı İbtilâ-yı Eyyüb Aleyhi's-selâm, Fasl-ı İbtilâ-yı Zekeriyâ ve Yahyâ Aleyhi's-selâm)	
İkinci bāb (H 83- 111) Hz. Resülün Küreyşden çekdüğü belâları beyân ider -Fasl-ı şehadet-i Ubeyde -Fasl-ı şehadet-i Hamza -Şehadet-i Cāfer	Birinci bāb (T 5b-24a) Hz. Resül-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem hazretlerinin dünyâya kâdem başduğı ve ahvâl-i mu'cîzesin beyân eder ³
Üçüncü bāb (H 111-139) Hazret-i Seyyidü'l-Mürselinün Keyfiyyet-i Vefâtun Beyân İder	İkinci bāb (T 24b-37a) Hz. Sultân-ı Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem (sav.) hazretlerinin vefât-ı şerîfini beyân eder
Dördüncü bāb (H 139-177) Fâtıma-i Zehrâ Vefâtın Beyân İder	Üçüncü bāb (T 37a-56a) Resül-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem sav. hazretlerinin ciger-güşesi Hz. Fâtımatü'z-Zehrâ hazretlerinin vefât-ı şerîfin ayân ve beyân eder -Ahvâl-i cāriyedür (T 39a) -Hz. Resül-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem'in sav. Hz. Fâtımatü'z-Zehrâ'nın evine geldiğidir (T 49b-51b)
Beşinci bāb (H 177-217) Hazret-i Murtezâ 'Alî Vefâtın Beyân İder	Dördüncü bāb (T 56a-78a) Hz. 'Aliyy'el-Murtezânın vefâtın beyân eder
Altıncı bāb (H 217-237) İmâm Hasan Hazretleri Ahvâlin Beyân İder	Beşinci bāb (T 78a- 90a) Hz. İmâm-ı Hasan hazretlerinin keyfiyyet-i ahvâl ü vefâtın beyân eder
Yedinci bāb (H 237-271) Hazret-i Sultân-ı Kerbelâ'nun Medîne'den Mekke'ye Teveccüh İtdiğün Beyân İder	Altıncı bāb (T 92a-103a) Hz. Sultân-ı Kerbelâ İmâm-ı Hüseyin hazretlerinin togduğı ⁴ Yedinci bāb (T 103a-121a) Muâviye'nin L ve Yezid (al.)'nin ahvâl-i hükümet-i nekbetini ve ceng-i cidâl-i melâneti ve mühmelâtını

³ Burada 5b'de yalnızca *el-bâbü'l-evvel* denmiş, bāb ismi yazılmamıştır. Bu yüzden bāb ismi 2. fihristten alındı.

⁴ Burada yanlışlıkla *Mekke* kelimesi yazılmıştır. Bāb başlığının geçtiği 92a 5. satırdan iki satır sonra ise Hz. Hüseyin'in Medinede doğduğu belirtilmiştir.

	<p>bildirir</p> <p>Sekizinci bāb (T 121a-128b) Hz. İmām-ı Hüseyin'e Yezid (al.)'nin gönderdiği mektüb-ı menhüsünü bildirir</p> <p>Dokuzuncu bāb (T 128b-136b) Bu fasıl Hz. Kerbelā, Kābe-i Şerif'e revān olduğunu ayān ve beyān eder</p>
<p>Sekizinci bāb (H 271-303) Müslim-i Akil'in Şehādetin Beyān İder</p>	<p>Onuncu bāb (T 136b-166a) Müslim bin 'Akil'in Kūfe şehrine varup ne güne hile ile şehid olduğun ayān ve beyān eder - Ehl-i Kūfenin, Yezid (al.)'ye gönderdikleri mektübdur (T 140a)</p>
<p>Dokuzuncu bāb (H 303-343) Hazret-i İmām-ı Hüseyin'in Mekke'den Kerbelā'ya Geldügin Beyān İder</p>	<p>On birinci bāb (T166a-181a) Hz. İmām-ı Hüseyin'in Kābe-i Mükerrreme'den Kerbelā'ya geldiğini ve nice ahvallerini ayān ve beyān eder</p> <p>On ikinci bāb (T181a-194b) Hz. İmām-ı Hüseyin'in deşt-i Kerbelā'ya ordu-yı hümayūnunu beyān ve ayān eder</p>
<p>Onuncu bāb (H 343-433) Hazret-i Hüseyin'in Leşker-i Yezid'le Muhārebesin Beyān İder ve Ol İki Fasldur ---Fasl-ı Evvel Şehādet-i Hurr ve Ba'zı Şühedā -İkinci Fasl Hazret-i Hüseyin ve Ehl-i Beyt Şehādetin Bildirür</p>	<p>On üçüncü bāb (T 194b-233a) Hz. İmām-ı Hüseyin deşt-i Kerbelā, leşker-i Yezid ile ceng eylediğidir -Hikāyet-i Şöhrebānū (T 207a-208b)</p> <p>On dördüncü bāb (T 233a-259b) Hz. İmām-ı Hüseyin-i Mazlūm hazretlerinin şehādetin ayān ve beyān eder</p>
<p>Hātime (H 433-480) Muhadderāt-ı Ehl-i Beyt'in Şam'a Girdiğün Beyān İder</p>	<p>On beşinci bāb (T 259b-304a) Hz. İmām-ı cihān-ı Sultān-ı Kerbelā Hüseyin-i Mazlūmun şehādetinden sonra kerāmetin ayān ve beyān olunur⁵</p>
-Mersiye-i İmām Hüseyin (H 480-483)	Yok
-İzhār-ı Tevellüd-i E'imme ve Gayrihi Radiyallahü Anhüm (H 483-486)	Yok
-Münācāt be-Dergāh-ı Kādrl-Hācāt (H 486-489)	Yok

⁵ Bu bāb başlığı 263a'da tekrar yazılmıştır.

Yok	On altıncı bâb (T 304a-309b) Hz. Sultân-ı Kerbelâ-yı cihân Hz. İmam-ı Hüseyin'i şehîd edenlerin helâki ayân ve beyân olunur
Yok	On yedinci bâb (T 309b-326a) Yezîd-i pelîd deyü 'anîd aleyhi'l-la'ne'nin ne minval üzere helâk olduğu ayân ve beyân olunur
Yok	On sekizinci bâb (T 326a-341a) Hz. Fâtımatü'z-Zehrâ'nın rûz-ı mahşerde Yezid aleyhi'l-la'neden intikam aldığı ayân ve beyân olunur -Hz. İmâm-ı cihân Hüseyin-i Mazlûmun mübârek ser-i pâki Mısıra gitdüğü ayân ve beyân eder (Hikâye-i ser-i Hüseyin) (T 338a-340b)
Yok	On dokuzuncu bâb (T 341a-345b) Hz. Fuzûlinin ne şekil kitaplardan istihrac eylediği ayân ve beyân eder -Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın içinde olan râvîlerin isimleri ayân ve beyân ber vech adı zikr olunur (T 343b)

Tablo 1: Hadîkatü's-Süedâ ve Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın bâb başlıkları açısından karşılaştırması

Yukarıda görüldüğü üzere Tuhfe'de yer alan 16, 17, 18 ve 19. bâblar Hadîka'da bulunmamaktadır. Bu bâblarda işlenen konular, Tuhfe müellifinin tasarrufuyla oluşturulmuş olup eserin salt bir 'tercüme' olmadığını aynı zamanda telifi tercüme özelliği gösterdiğini kanıtlar niteliktedir. Aşağıda, zikredilen bâblarda yer alan olaylar ve konular muhtasar biçimde tablo halinde gösterilmiştir.

Hadîkatü's-Süedâ'da bulunmayıp Tuhfetü'ş-Şühedâ'da 305b-346a arasında yer alan olaylar	Bâb No	Varak No
Hz. Sultân-ı Kerbelâ-yı cihân Hz. İmam-ı Hüseyin'i şehîd edenlerin helâki ayân ve beyân olunur	16. bâb	304a-309b
Yezid'in Hz. Hüseyin'in başının Şiraz kalesine gideceğine dair kaleye müjdecî göndermesi, Şiraz kalesi şahı Hz. Alkame'nin elçiyi kovması üzerine Yezid'in Hz. Alkame ile cengi, Müseyyeb bin Muhammed bin Huzâ'nın üç bin askerle Hz. Alkame'yi kurtarmak için Selîme adlı kişi ile cengi		
Yezîd-i pelîd diyü 'anîd aleyhi'l-la'ne'nin ne minval üzere helâk olduğu ayân ve beyân olunur	17. bâb	309b-326a

Hız. Muhtar'ın Hız. Hüseyin'in intikamını almak amacıyla kıyama kalkması ve bu uğurda yaptığı mücadeleler, Yezid'in hastalıklarının artıp baştan ayağa vücudunun şişmesi, Besnân dağına şifa için giderken deve üzerinden düşüp ölmesi, oradaki bir köye gömülmesi, Mervan bin Hakem'in Yezid'in oğlu Muâviye'nin sâkisine üç bin altın verip Muâviye'yi zehirletmesi		
Hız. Fâtımatü'z-Zehrâ'nın rûz-ı mahşerde Yezid aleyhi'l-İa'neden intikam aldığı ayân ve beyân olunur	18. bâb	326a-341a
Hız. Peygamber'in bir gün kuşluk namazını kıldıktan sonra gülerek Hız. Ali'ye; 'Cebrail'in Hak Teala'nın kıyamet gününde Hız. Fatıma'ya eyleyeceği ikramı bildirdiğini' söylemesi ve hadisin ayrıntılı anlatımı. Kerbelâ olayından sonra Yezid safında olanların başına gelen olaylar.		
-Hız. İmâm-ı cihân Hüseyin-i Mazlûmun mübârek ser-i pâki Mısıra gİtdüğün ayân ve beyân eder. (Hikâye-i ser-i Hüseyin)		338a-340b (Alt başlık)
Yezid'in Hız. Hüseyin'in mübârek başını Mısır'a göndermesi, muhibb-i hanedan olan bir kadının başı alıp temizleyip evinde saklaması, 83 yıl sonra başı Mısır beyinin defnedip başı saklayan kadını yedi parça deri ile ödüllendirmesi, kadının bu derileri Kabe'ye örtü yapılması için hibe etmesi. Mısır'da bazı kendini bilmez kişilerin Hız. Hüseyin'in mübârek başını ayaklarıyla yuvarlamaları üzerine bu kişilerin soyundan gelenlerin Allah'ın emri ile bir ayaklarının tomruk gibi şiş olması		
Hız. Fuzûlinin ne şekil kitaplardan istihrac eyledüğün ayân ve beyân ider	19. bâb	341a-345b
Müellifin Hadilkatü's-Süeda'yı tercüme ettiğini söylemesi ve kitabını oluştururken yararlandığı otuz kadar eserin isimlerini belirtmesi		
Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın içinde olan râvîlerin isimleri ayân ve beyân ber vech adı zikr olunur		343b (alt başlık)
Eserde rivayetleri verilen kırk kadar râvînin isimlerinin belirtilmesi		

Tablo 2: Tuhfetü'ş-Şühedâ'da 16, 17, 18 ve 19. bâblarda yer alan olaylar ve konular

2.4. Eserin Kaynakları

Müellif, eserinin bir maktel-i Hüseyin metni olduğunu ve eseri oluştururken birçok muteber kitaptan da faydalandığını dile getirmektedir:

Bu maḳtel-i Hüseyin ki naḳl olunur kim niçe niçe muṭeberât-ı kitâblardan zıkr olundu (138b 11)

Eserin on dokuzuncu bâbı, eserin telifinde faydalanılan kitapların ve râvîlerin isimlerinin alt alta sıralandığı adeta kaynakça görünümü veren bir bölümdür. Burada müellif, eserini okuyup da şüphe taşıyan veya inanmayan kimseler için kaynak gösterme yoluna gittiğini, bu yolla eserinin güvenilirliğini ortaya koyduğunu açıkça belirtmektedir:

Ben[-]ki 'işyânla mübtelâ olan rengîn(?) El-Ḥâc Muḥammed ibnü'l-Ḥâcî Ḥasan ibnü'l-Ḥâcî Muḥammed, ḡaferallâhu lenâ cemî'i'l-mü'minîne ve'l-mü'minât ve'l-müslimîne ve'l-müslimât el aḫyâ'i minhüm ve'l-emvât birahmetike yâ erḥamerrâḫimîn, ve bu kitâbın ismini ṭaraf Tuḫfetü's-şühedâ' deÿü ad vërdim ve kaç pâre kitâbdan istiḫrâc eyledim ve râvîleri kimlerdir, anları taḳrîr u taḫrîr eyledim tâ ki oḳuyanların ve diḡleyenlerin ve yazanların ḡayır duṣ'adan ferâmüş êtmeye-ler, Ḥz. Sultân-ı Kerbelâ-yı cihân İmâm-ı Hüseyin 'aşḡına bu kitâbın aḡlı yoḡdur ve yalandır dëmeyeler. İnanmayan ve şübhesi olan bu nüḡşa-ya nazar eyleyüp istiḫrâc olunan kitâbların ismi[ni] beyân ve 'ayân eyledim. Ol kitâbların isimleri ber-veḡḡ adı zıkr olunur. (342a 3-342b 3)

Müellif bu bâbda yirmi sekiz tane eser ismi vermektedir. Bâbda otuzuncu *Süneni'l Cevâmi* denilerek kitap isimleri sonlandırılrsa da dördüncü sırada yer alan *Hâce-i Pârisâ ismi*, beşinci sırada yer alan *Faslü'l Hitâb* adlı eserin müellifi olup bir kitap ismi gibi gösterilmiştir. Ayrıca on üçüncü sıradan on beşinci sıraya geçilerek atlama yapılmıştır. Bu karışıklıklar müstensih tarafından yapılmış olmalıdır. Eserde zikredilen kitap isimleri şu şekilde yer almaktadır:

Evvelki Ravzatü's-Şühedâ', ikinci Ḥadîkatü's-Sü'edâ', üçüncü Ravzati'l-Aḡbâb, dördüncü Ḥ'âce-i Pârisâ, beşinci Faḡlü'l-Ḥitâb, altıncı Kenzi'l-ḡurâb, yedinci Bedri'l-Ḥaṭṭâb, sekizinci Fütühât, ṭoḡuzuncu Tefsîrât, onuncu Zülâzîlü'r-Rızâ, on birinci Beḡâri'l-Muşṭafâ, on ikinci 'Uyünü'r-Rızâ, on üçüncü Ḥülâḡatü'l-Fetvâ, on beşinci İ'lâmü'l-Verâ, on altıncı Maḳtel-i Nüru'l-E'imme, on yedinci Şevâhidü'n-Nübüvve, on sekizinci Rūḡu'l-Ervâḡ, on ṭoḡuzuncu ... ervâḡ, yigirminci Rebî'u'l-Ebrâr, yigirmi birinci Rebî'u'l-Aḡbâr, yigirmi ikinci Ravzatü'l-Vâ'izîn, yigirmi üçüncü İḡyâ'i 'Ulüm, yigirmi dördüncü Mir'atü'l-Cinân, yigirmi beşinci

Me'aric, yigirmi altıncı İmâm-ı Rükneddîn Maqteli, yigirmi yedinci Rızâviyye, yigirmi sekizinci Şuḥfu'ş-Şerîf, yigirmi toḫuzuncu Tevârîḥ-i Ṭaberî, otuzuncu Süneni'l-Cevâmîc (342b-343b)

Bâbda *Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın içinde olan râvîlerin isimleri ayân ve beyân ber veh adı zikr olunur* alt başlığıyla verilen kısımda ise otuz dokuz tane râvînin ismi zikredilmekte, bir râvî ise eseriyle anılmaktadır. Onuncu râvî, 343b sonunda *Şâhib-i Fütüh* olarak yer almış İbn-i Arabî'ye işaret edilmiştir. 344a'nın başında da yine onuncu râvî olarak başka bir isim anılmıştır. Bu yüzden toplamda kırk adet râvî kaynak gösterilmiştir. Zikredilen râvîlerin isimleri aşağıda aynen verilmiştir:

Evvelki Muḥammed bin İshâk, ikinci Nûru'l-E'imme-i Hârezmî, üçüncü Elsîne-i Mu'allim Şerîl, dördüncü ... Hırâşî, beşinci Ebû'l-Mü'eyyed Hârezmî, altıncı Hâfîz Ebû'l-Me'ânî, yedinci İmâm Seyfüddîn, sekizinci İmâm Necmüddîn, toḫuzuncu İmâm Muḥammed bin Aḥmed bin Ağnam, onuncu ol[-]kevnî ki Şâhib-i Fütühdur, onuncu Abdullah bin Mübarek, on birinci İsmâ'îl Buḥârî, on ikinci Zeyd-i Erkam, on üçüncü Ebû'l-Mefâhîr, on dördüncü Ebû'l-Ḥasan-ı Baṣrî, on beşinci Şeyḥ Süheyl bin Abdullah, on altıncı Ebû Miḥnef, on yedinci Mıṣr-ı Ṭavusî, on sekizinci Seyyid er-Rızâeddîn, on toḫuzuncu Kemâleddîn Hüseyin Vâ'iz, yigirminci Kesâyî, yigirmi birinci Tirmîzî, yigirmi ikinci Baḥterî, yigirmi üçüncü Faḫîh Ebû'l-Leys, yigirmi dördüncü Şeyḥ Muḫayyed, yigirmi beşinci Abdullah, yigirmi altıncı Ammâr ibn-i Yâsir, yigirmi yedinci Muḥammed bin Ammâr Şâbit, yigirmi sekizinci Amir bin Abdullah, yigirmi toḫuzuncu Ebû Hureyre, otuzuncu Abdullah bin Mes'ûd, otuz birinci İbn-i Abbâs, otuz ikinci Fazl-ı İbn-i Abbâs, otuz üçüncü H. İmâm-ı Ca'fer-i Şâdiḫ, otuz dördüncü H. Câbir Enşârî, otuz beşinci H. Selmân-ı Fârisî, otuz altıncı H. Enes bin Mâlik, otuz yedinci H. İmâm-ı Zeynü'l-Âbidîn, otuz sekizinci H. İmâm-ı Mūsâ er-Rızâ, otuz toḫuzuncu H. İmâm-ı Alî ibn-i Ebî Ṭâlib Esedullâh-ı Gâlib (343b 6-345a 1)

2.5. Eserin Dili ve Üslûbu

Tuhfetü'ş-Şühedâ, Hadîkatü's-Süedâ'nın dil içi çeviri yoluyla kaleme alınmış bir telifi tercümesidir. Hadîka'dan Tuhfe'ye dil içi çevirinin hangi kıstaslar üzerine yapıldığı ayrı ve kapsamlı bir çalışma konusu olacağından dolayı burada bu konuya değinilmemiştir.

Müellif zaten Türkçe yazılan bir eseri 'her okuyanın ve dinleyenin anlaması' amacıyla 'Türkî lisanıyla tercüme etmek' niyetiyle eserini kaleme almıştır. Hadîka'nın telif tarihinden (1547'den önce) Tuhfe'nin telif tarihine (1696) kadar 150 yıl gibi bir süre geçmiştir. Tuhfe müellifi, *taraf-ı Hakdan bir gün Hadîkatü's-*

Süedâ'-i *Fuzûlî*'yi okuyunca eserin *gayetile pesendîde-i memdûh* bir kitap olduğunu görmüş; *velîkin gayetile ıstilahât-ı 'ibârâtla nükte-i rumûzâtile ebyâtile eş'âr ile zînet vermiş* diyerek Hadîka'nın dilinin ağırlığına dikkat çekmiştir. Tuhfe müellifi, her okuyar ve dinleyenin anlaması amacıyla Hadîka'yı; içinde yer alan manzumeleri büyük oranda çıkararak ve Arapça/Farsça terkiplerden arındırarak yaşadığı yüzyılın konuşma Türkçe'sine aktarmıştır. Eserlerin diline örnek olması açısından Hadîka ve Tuhfe'den alınan aynı pasajlar aşağıda verilmiştir.

Hadikatü's-Süedâ	Tuhfetü'ş-Şühedâ
Rivâyetdür ki küffârdan dört mu'ânid 'ahd itdiler ki Hazret-i Resüle bir darbet yitüireler ve yir yüzünden İslâm âsârın götüireler (s.98)	müşrikînler “bre meded fırsatdır” deyüp “İslâm[1] ortadan kaldıralım” deyü küffârdan dört mu'ännid eyitdiler kim hâzret[e] bir çarb yitürdiler (17a 11-12)
Fâtıma bir nevha bünyâd kıldı ki sadâsından Uhud Dağı mütezil oldu. Eser-i muşbet a'zâ-yı laîfinden kuvvet-i refât alup, gâyetde bî-tâkat olup, sâye-vâr ol âfitâb-ı evc-i 'ismet bir köhen dîvâra tekye kıldı (s.101)	Feryâd figândan Hız. Fâtımatü'z-Zehrânıñ âh-ı firkatinden Uhud tağı zelzeleye geldi. Ol zât-ı şerîf ağlamakdan bir eski dîvâr altına gelüp karar eyledi (18b 9-12)
Bir gün Adem dikkatle Havvâ'ye nazar şalup ve anuñ cemâlin manzûr-ı nazar-ı itibâr kıilup eyitdi: "Ey Havvâ, ayâ nakkâş-ı kudret kârgâh-ı fitratda senüñ peyker-i cemâlünğden ecmel şüret çekmiş mi ola?" (s. 147)	bir gün cennetden Hız. Âdem (as.) Hız. Havvâyı şöyle güzel gördi ki hayrân kalup eyitdi: “Ayâ bundan ziyâde güzel yaratduñ mı?” (42a 3-5)
Bu Fâtımatü'z-Zehrâdur bint-i Muhammed Muştafâ (s. 148)	Bu Fâtımatü'z-Zehrâ bint-i âhîr zamân peygâmberi Hız. Muhammedü'l-Muştafâ (sav.)'dır” dedi (42a 10)
Bir gün 'azîmet-i Ka'be kıilup şahrâda tenhâ yürürken bir tıfl gördüm ki şem'ci ruşşârından âfitâb-ı tâbân nûr alurdi ve gîsü-yı müşk-bârı âfitâba sâye salurdi, mütehayyir olup didüm. Şîr: Hızrdur bu tıfl yâ İlyâs yâ âb-ı hayât/Kim yürür tenhâ bulur anı gören gamdan necât. İstikbâl idüp selam virdüm. (s. 273)	Bir gün tenhâca Ka'beye giderdim. Bir küçük nûr[1] oğlan gördüm, ne güzel oğul olur” dedim. “Oğlum cânım pâresi uğurlar ola” dedim ve “selâmun 'aleykum” dedim (137b 8-11)
Ol zamân ki murg-ı seher bu muşînet-hâne-i melâl-efzâda süz u güdâzla zemzemeye âgâz itdi ve mü'ezzinler surüdi erbâb-ı 'ibâdet sem'ine yitmeye va'de yitdi, ol muhtedâ-yı 'âlem ve pîşvâ-yı nev'ci benî Adem vuzû' tâze	Çünkü şabâh oldu, mescid-i şerîfe giderken bir vâfir feryâd eyledi. Benât-ı muṭahharât anı men' etmek istediler. Hız. 'Aliyyü'l-Murtezâ eyitdi (71b 5-7)

<p>kılup daşra çıkmāğa ‘azm itdükte, ittifāka ol serāy-ı ferāh-fezāda bir niçe mürgābī olup reh-güzārına gelüp dāmen-i ‘ismetin dutup zebān-ı hālle feryāda geldiler. Benāt-ı mutahharāt anlaruñ men‘ine ikdām itdükte Hāzret-i Emir eyitdi (s. 207)</p>	
--	--

Tablo 3: Hadikatü's-Süedâ ve Tuhfetü'ş-Şühedâ'da kullanılan dile ait örnek pasajlar

Eserde, mümkün olduğunca Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerden arındırılarak sade bir Türkçe kullanılmasının yanı sıra sözlü dile ait unsurların da bolca yer alması dikkat çekicidir. Eserde müellif bazen konunun ya da olayın akışı esnasında araya girerek okuyucu ya da dinleyiciye seslenir. "Ey aziz, ey karındaş" gibi samimi hitaplarla muhatabına nasihatlerde bulunur, dualar eder ya da bazı kıyaslamalar yapar. Bu kısımlardaki ifade tarzı, eserin bir topluluk karşısında okunduğunu düşündürmektedir:

Ey ‘azîz var kıyās eyle. Bir gün Hż. İmām-ı Hāsan ve Hż. İmām ı Hüseyn[e] eziyyet eylemek ile ne mertebe güçlük gördi, on yedi gün kadar tazarru‘ étdikde şuçunu ‘afv étdiler (41b 15-42a 2)

Sehāvetinden biri dañı budur ki bir gün Selmān, Muhīb ve Bilāl Hābeşī, Ebū Hureyre fakīrlıkların söyleşirler idi. Hż. ‘Aliyyü’l-Murtezā üzerlerine geldi. Sözləri işitdi. Merhāmet eyledi. Eyitdi: “Ey aħbāb-ı şafā, beni ħul dēyü şatıñ” dēdi. Bu sözi Hż. Resül-i Ekrem (as.)’a söylediler Hż. Resül-i Ekrem eyitdi:”Ma‘kül dēmiş, şatıñ. ‘Alī, tehī söz söylemez” dēdi. Ammā şimdiki zamānda bir āşinān ya yoldaşın ya qarındaşın açlıkdan ölürse hālin şormazlar (61a 8-15)

Geliñ kerem eyleñ, luñf eyleñ biri birimize muħabbet édelim. Birimizin başına bir hāl geldiği zamān bile acıyalım, şefkāt merhāmet eyleyelim tā kim Hāğ Te‘ālā dañı bize merhāmet eyleye amīn yā rabbe’l-‘ālemīn (10b 5-13)

nāşihāt-i ‘āmmē, ey qarındaş ‘avratlar şerrinden ve mekrinden ve hīlesinden Hāğ Te‘ālā hıfz eyleye. Her işin şilāh-ı fesādı ‘avratlar ucından fesāda varır, görmez misin ki Hāğ Te‘ālā buyurur kim kelām-ı kadīminde: “İnne keyde küñne ‘azīm.” ‘Avratların mekri ‘azīmdir (85a 4-8)

Fe emmā sultānım evvelā ey ümmet-i Muħammed bu aħvāl[i] okuyana ve dinleyene Hż. Allāhu ‘Azīmü’şşān şabr u taħammül müyesser eyleye ve kuvvet vire kim ağlamağa taħammül éde (154b 4-7)

Eserde duaların yanı sıra beddualara da sıkça rastlanmaktadır. Eserde Ehl-i Beyt'e düşmanlık eden isimlerin hemen arkasından istisnasız bir şekilde

"*la'netullahi 'aleyh, la'netullahi 'aleyhim ecma'in, 'aleyhilla'ne*" gibi "Allah lanet etsin" anlamına gelecek ifadeler yer almaktadır. Bunların yanı sıra müellif, Ehl-i Beyt'e yapılan zulmün ziyadeleştiğini anlattığı kısımlarda bu zulmün failleri hakkında yukarıdaki Arapça ifadeleri kullandıktan sonra bu kişilere Türkçe beddualar ederek adeta okuyan ve dinleyenlerin içini soğutmaya çalışmaktadır. Aşağıda örnekleri verilecek olan bu Türkçe beddua ifadeleri de eserin sözlü dile ait ögeler barındırdığını göstermektedir.

‘Abdullāh-ı Ziyād-ı me‘ūn la'netullahi 'aleyhim şad hezār la'net ebā vü ecdādına tābī olanlara la'net, la'neti işidüp mākes edene la'net la'netullahi 'aleyhim eyitdi (107a 12-14)
Ümmet-i Muhammedeniz diyen me‘ūnlar la'netullahi 'aleyhim atına ve itine ve tābī^c olanların fi'l-cümlesine ve la'netde tevaḳḳuf edenlerin cümlesine la'net, şad hezār şad hezār la'net (264b 7-9)
ve Ḥaşîr bin Muğîre ve Şimr-i Zilcevş-i meftūnî ḥınzîr me‘ūnlar la'netullahi 'aleyhim, şad hezār la'net atına ve itine ve tābī^c olanlara ve la'nete daḥî tevaḳḳuf edenlerin abā vü ecdādına aḳrabā-i ta'alluḳâtına ceddine la'net, beş biş mübārîz nāmerd me‘ūnlarla ve bir rivāyetde beş yüz nāmerdle Şāma gönderdi (273b 6-11)

Müellifin Yezid'in bâbası Muâviye'ye karşı olan tutumu, müellifin üslûp özellikleri arasında zikredilmeye değer bir konudur. Muâviye ismi eserde ters yazılmayıp ismin kenarına her defasında lam (ل) harfi getirilmiştir. Lam harfi 'lanet' kelimesine bir gönderme olmalıdır. Müellif ya da müstensih, Muâviye'ye açıkça lanet etmemiş, bu durumu lam harfi içinde gizlemiştir. Ayrıca Konya nüshası 5a 4. satırda *Mu'âviyenin L ve Yezid -i pelîdin, la'netullâhi 'aleyhim ecma'in, aḥvâlin ve hükümet-i efâl ve çeng eyledügin beyân eder* cümlesinde *Mu'âviyenin L ve Yezid-i pelîdin la'netullâhi 'aleyhim ecma'in* ibaresinin üstü çizilmiş, sayfanın kenarına birkaç kelime açıklama yapılmış fakat daha sonra bu açıklamanın da üstü karalanmıştır. Eldeki nüshanın müellif nüshası olmamasından dolayı buradaki düzeltmenin müstensih tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Müstensih, burada *ecma'in* ibaresinin içine Muâviye'yi dahil etmekten imtina etmiş ve düzeltme yoluna gitmiş olmalıdır. Eksik olan Süleymaniye nüshasında ise *Mu'âviyenin ve Yezid-i pelîdin, la'netullâhi 'aleyhim ecma'in, aḥvâlin ve hükümet-i efâl ve çeng eyledügin beyân eder* (2a 17) cümlesi aynen yazılmış ancak Muâviye isminin yanına lam (ل) harfi konmamıştır. Bu durum, Konya nüshasında Muâviye isminin yanına lam (ل) harfinin konulmasının müstensih tarafından yapılmış olma ihtimalini akla getirmektedir.

Müellif, Yezid'in bâbası Muâviye'ye karşı ne aşırı derecede nefret ya da lanet söylemlerinde bulunmuş ne de tamamen temize çıkarıp saygı ifadelerinde bulunmuştur. Müellif/müstensih Muâviye'nin ismini *Yezid, Abdullah-ı Ziyad, Şimr-i Zilcevşen* gibi olumsuz addedilen tiplerin isimlerinde olduğu gibi ters yazmayarak Muâviye'yi diğerlerinden ayrı tutmuş; ancak ismin yanına bir ل harfi ekleyerek

lanet ifadesini ismiyle birlikte anmıştır. Müellif Muâviye'ye lanet etmenin caiz olmadığını belirterek Muâviye'ye karşı olan tutumuyla alakalı olarak yaşadığı ikilemi satır aralarında yansıtmaktadır:

Muâviyeye L la'net eylemek cāyiz degildir ammā Yezīde la'netullāhi 'aleyhim abā vü ecdādına, a'vānına, enşārına, etbā'ına, atına, itine ve küllihim ħurcehu min batnı vāhidin la'net. (103b 11-15)

Tuhfe'de ayrıca Muâviye'nin oğlu Yezid'e ehl-i beyt ile ilgili nasihatlerin yer aldığı vasiyeti yer almaktadır. Bu vasiyete Tuhfe'nin kaynak metni olan Hadīkatü's-Süedâ'da ve Hadīkatü's-Süedâ'nın kaynak metni olan Ravzatü'ş-Şühedâ'da rastlanılmamıştır. Söz konusu vasiyet Tuhfe'de 118a-120b varakları arasındadır. Vasiyetin ihtiva ettiği konuların ve sunuluş tarzının önemine binaen zikredilen varaklar arasında yer alan bölüm aşağıda aynen verilmiştir:

Vaşıyyet[ini] Muâviye L eyitdi: “Ey benim çiger-pāre oğlum Yezīd (la.), sağa vaşıyyetim budur ki ne[-]şekil iş édiçekseñ başa bildir” dedi. “Buyuruñ benim cānım bābam” dedi. “Dinle beni oğul Yezīdim.” Hz. Ebübekir es-Siddīk (r.a.) kāfirlerle ceng eyledi. Dīne da'vet eyledi. Halk andan zerre kadar elem çekmediler. Hoşnūd oldular. Hz. Ömeri'l-Fārūk (r.a.) vilāyetler aldı. Halk andan hoşnūd olup 'adliyile 'ālemi yürütdi. Yezīd (al.) eyitdi: “Ömeri'l-Fārūk işlediği işi başaramam fe emmā lakin Kır'ānıla, sünnetile yürürem” dedi. Muâviye eyitdi: “Oğul Yezīdim (la.) 'ammiñ oğlı 'Osmān gibi. 'Āleme hüküm édüp hicābla dünyādan aħrete gitti. Halk andan hoşnūd oldı.” Hiç tınmayup ah ah édüp ağlardı. Yezīd (la.) eyitdi: “Bābam ne ağlarsın, söyleseñ olmaz mı?” dedi. Muâviye L yine ah étdi. “Ah oğul Yezīdim senden ötüri dünyāyı aħrete tercih eyledim. Hz. 'Aliyyü'l-Murtezā ibn-i Ebī Tālib haqqın gözetmedim. Günāh arķama yüklendim. Korkarım ki vaşıyyetim kabül etmeyesin. 'Alī evlādlarının evlādlarını helāk édesin. Haq Te'ālāniñ harām eylediği şeyleri irtikāb édesin. Nāhaq yere kan dökeseñ, nāhaq işler işleyesin. Bu işler içinde ölesin. Dünyāda bulursın, aħrette de bulursın. Yā oğul, bu milk sağadır lakin kadem-i senden sonra oğluña vaşıyyet éderem. Vaşıyyetimi dinle kim şükr édesin. Dağı yā oğul āl-i ehl-i Kureys [olan] dört kişiden sağa korku vardır. Biri 'Abdurrahmān bin Ebübekir, ikinci 'Abdullāh bin Ömerden, üçüncü 'Abdullāh bin Zübeyrden, dördüncü Hz. Emirü'l-mü'minīn 'Aliyyü'l-Murtezā ibn-i Ebī Tālibiñ oğlı Hz. İmām-ı Hüseyinden. Ammā 'Abdurrahmān bir ġarīb hāletli, kendi hālinde, 'avretleri sever, 'avret şöhbetine meşğüldür. Kendi hālince, andan elem çekme. Bābası ümmet-i Muħammed gözetdi idi. Bābası hātır[ı] için ri'āyet lāzımdır” dedi. “Ammā 'Abdullāh bin Ömer bir şādık kişidir kim halkdan kaçır, halka karşımaz. Geçer gündüz 'ibādetle yalnızlığı sever. Bābası gibi bāzırgānlığı sever. Benden selām

eyle, hâtırını su'âl eyle. Aña çok çok armağanlar gönder. Ammâ 'Abdullâh bin Zübeyrden korqaram, yalancıdır. Harp işler, başarır. Ola ki fırsat girirse hemân katl eyle. El-kışşa: Ammâ ki Hız. İmâm-ı Hüseyin hazretlerinden gâyetle kork, hezâr eyle. Mu'araza eyleme, ipini uzat ve uzun tut. Göñli ne[-]şekil isterse öyle eylesün ve êtsün. Ol şehzâdeye zahmet verme, bol bol armağanlar gönder. Ve armağanın alursa ne güzel ve almazsa sen[-]de kabûl eyleme. Medîne fukarasına bağışla. Andan pek şakin. Hız. Allâh 'Azîmü'ş-şân katında anların mertebesi uludur ammâ her kim Hız. İmâm-ı Hüseyin Mazlûma egri bakarsa Allâh Te'âlâ anı cehennemde çok çok 'azâb eder. Zîrâ Hız. Resûlümüz, Resûlü's-Şakaleyn ve Nebiyü'l-Muhteremeyn, Habîbü Rabbü'l-'âlemîn çok çok söylemişdir. Hadîs-i şerîfler vardır ki hattâ vefât-ı şerîfnde Hız. İmâm-ı Hüseyin-i Mazlûmı bağına başup kuçdı. Ve koçuladı. Hattâ ben ol zamân anda hâzırdım. Ve ol arada eyitdi: "Bu benim evlâdlarım[dan] âhir evlâdıdır. Cümlesiniñ yegregidir. Haç Te'âlâ bereket vârsin mâlına, rızkına, vücûdına, cânına, dînine, İmânına ve evlâd u 'ıyâline. Ve her kim bunu sevmez ise ve oña her kim el kaldırup urursa ve buña hıyânetlik ederse ve egri bakarsa benim şefâ'atim aña harâmdır. Haç Te'âlâ anı ebedü'l-ebed cehennemden çıkarmaz" dëyüp la'net eyledi. Ve Hız. Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem ol zamân söyleyerek bihüş oldu. Yine 'aklı gelüp ya'ni gözün açup eyitdi: "Yâ Hüseyin her kim seni öldürürse ve hem seniñ üzerine varırsa ve her kim sebep olursa Haç Te'âlâ bir 'azâb eylese gerekdir bir kimseye öyle 'azâb olmaz." İmdi yâ Yezîd (la.) gözün ac. Hız. Hüseyinime ulaşma ve kâdir olduğın mertebe[ye] ri'âyet eyle. Seniñ Çalabındır, sen anıñ kulusañ. Seni göreyim. Vaşıyyetimi tutmak gereksin" dedi. Vasıyyeti tamâm eyledi. Mu'âviye L etrâfında olan beglere döndi, eyitdi ki: "Ey Daħhâk, ey Müslim bin 'Uķbe, sizler şahid oluñ bu sözlerime." Bunlar ulu begler idi. Ve Yezîde (al.) bî'at etmişlerdi. Ayruķ söylemedi. Şamda Yezîd (la.) tahta geçdi. Receb-i şerîfin üçüncü gün pazar günü Mu'âviye fevt oldu. (118a-120b)

Eserde Sünnî, Şia, Haricî, Yezîdî, tevellâ-teberrâ gibi kavramların kullanımı da dikkatleri haiz bir husustur. Eserde söz konusu kavramlar eserin hacmine nispeten sıklıkla yer almamaktadır. Ancak bu kavramların ifade ettiği anlamlar ve kimler için kullanıldığının tespiti, müellifin zihin dünyasını ortaya koyabilmek açısından önem arz etmektedir.

Sünnî kelimesi eserde yalnızca Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra onun intikamını almak için kıyama kalkan ve müellif tarafından *Hazret-i Muhtar* (316a 14, 316b 13, 317b 7...) denilerek hürmete layık görülen kişi için kullanılmıştır:

Rāvîler böyle rivāyet ederler kim Muhtār derler, bir **Sünnî** mü'min, muhibb-i hānedān kimesne vardı (309b 2)

Şia kelimesi de eserde bir yerde geçmektedir. Hz. Hüseyin'in şahadetinden sonra onun intikamını almak için kıyama kalkan Muhtar, kendine intikam alması için bırakılan mektubu bildirmesi için Şia'ya adam gönderir:

Hz. Muhtār dağı adam gönderdi **Şi'aya** ki “Ben Ka'beden gelirim işiñ şāhibi mektûblar yazdı, Hz. İmāmıñ qanın almağa beni qodı (316a 15)

Bunun üzerine Şia, Muhtar'a;

“Ehl-i İmān şimdiki hālde Süleymān bin Şurad[a] uydular, aña bī'at  tdiler. Görelim Süleymān nişler" (316b 2-4)

cevabını verir. Görüldüğü üzere burada Şia kavramı; kendilerini *ehl-i iman* olarak nitelendiren ve Hz. Hüseyin'i mektuplarla K fe'ye davet ettikten sonra ona yardım etmeyen ve bundan büyük pişmanlık duyan (316a 7), Hz. Hüseyin'in intikamını almak için K fe'de toplanan güruhu ifade etmektedir.

Eserde Haric lik kavramının meydana çıkışı ile ilgili olarak bir rivayet yer almaktadır. Eserde rivayet Őu Őekile geçmektedir: Kerbel 'da cenk esnasında Hz. Hasan'ın oğlu Kasım vuruŐma için Hz. Hüseyin'den destur alıp cenk meydanına girer. Bu esnada düŐman safına seslenerek sorular sormaya başlar. Onlara kimin ümmeti olduklarını, Hz. Muhammed'in kızının ve torunlarının adını sorduktan sonra "Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin kimdir" diyerek can alıcı soruyu yöneltir. DüŐman safı ise savaŐtıkları kişinin Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin olduğunu söyleyerek malumu ilam ederler. Bunun  zerine Kasım'ın içinde buldukları durumun Müslümanlığa sığmadığını ve onların artık Müslümanlıktan çıktığını belirtmesi  zerine 'Haric lik dini' ortaya çıkar:

"Ya ne[-]Şekil  mmet-i Mu ammedensiz ki Őef 'at umduğuz adamıñ evl d[ı] olan  iger-p relerine kılıç  ekersiz. Ya niçe m slim n olursız" dedi. Sizler m slim nlıktan **hari siz**" dedi. "Zir  ibtid  **hariç d ni** budır." Bunlar eyitdiler: "Söz seniğdir y  K sım fe emm  emr-i p diŐ ha me'm rız" dediler (229a 10-14)

Eserde Yezid tarafında bulunanlar ya da Yezid'in ordusunda asker olarak görev yapanlar için de *Yezid* kelimesi kullanılmıştır:

Züheyr bin H ss n h zretleri dört yüzden ziy de  asker-i Yezid (al.) katlı eyledi. **Yezidler** (la.) bir yere geldiler (206b 4-6)

Ő m  askeri ki **Yezidler** (al.) bir gün bir geçe yürüdüler (318a 12)

Bundan başka *Yezid* kelimesinden nispet ekiyle üretilen **Yezidi** kelimesi de Yezid taraftarları ya da askerleri için kullanılmıştır:

Yüz on nefer adamdı, çok **Yezîdî** (al.) helâk eylediler (284a 15)

Andan şāniyā Şālih bin Ka'b dērler bir **Yezîdî**, bir mel'ün (la.) girdi (204b 7)

Tevellâ Hz. Muhammed ve soyu ile onları sevenleri sevmek; *teberrâ* ise Hz. Muhammed ve soyunu sevmeyenler ile sevmeyenleri sevenleri sevmemek anlamındadır (Fiğlalı 2001: 192).

Eserde *tevellâ-teberrâ* kavramı bir yerde geçmektedir. Müslim-i Akil'in ve iki küçük oğlunun hunharca katledilişinin anlatılacağı bölümün başında müelif, dinleyenlerin bu kısmı can kulağıyla dinlemelerini istemekte; burada anlatılacaklardan sonra *tevellâ* *teberrâ* edilmesi gerektiğini, buna göre mümin ile münafık arasındaki farkın ortaya çıkacağını vurgulamaktadır:

Huşūşā anlarıñ çekdüğü belā vü zecr[i] kimesne çekmemişdür. İşde gör ki Müslim-i 'Aķīli ve evlādlarıñıñ şehādetleri ne mertebedir ki zıkr olunur. İnsān olan cān kulağıla dinlestün. Zīrā yürekler taħammül etmez. Zīrā mür'min ve münāfık fark olunıçaķ, **tevellâ** **teberrâ** olunıçaķ maħaldir (138b 9-12)

Eserde *tevellâ-teberrâ* kelimelerinin bir kez yer almasına rağmen kavramın temsil ettiği ifade tarzı eserde kendini sıkça hissettirmektedir. Metinde Kerbelâ'da yaşanan hadiseleri yâd ederek gözyaşı dökmenin önemi üzerinde çokça durulmuş; okuyucu ve dinleyicilere *tevellânın* göstergesi olarak gözyaşı tavsiye edilmiştir:

Her kim benim Hüseyin-i Mazlûm kulum için ağlarsa ve aña açırssa ve anıñ[-]içün göz yaşı dökerse ve anıñ hikāyetini okuyup dinlerse ve dinleyenlere min ba'di cehennem ateşini anlara ħarām eyledim ve seniñ ve yetmiş biñ melāyikenin etdikleri 'ibādetini ve t̄ātını ol kullarıma bağışla” dedi (167b 2-7)

“Ya kanı oğlum için ölenler ve oğlum için ağlayup göz yaşını dökkenler” deye. Ol sâ'at cümle-sini ħāzır edeler. Ol ħubbelerin yanına ħalk cem' ola[-]ki ħesābını Allāh Te'ālā bilir (327b 10-13)

Ĥz. Muħammedü'l-Muštafa (sav.) kefīl olmuştur kim demiştir kim: “Oğlum Hüseyin, sen kıyāmet güninde cennete kanıñla girersin, seni sevüp ağlayanlar, göz yaşıyla girir” dedi. Ben niçe gireyim, anlar taşrada dururlar. Ben kanım dökdümse anlar göz yaşın dökdüler” deye. Ĥz. Sultān-ı Kerbelā-yı cihān İmām-ı Hüseyin-i Mazlûm cümle-sini alup cennete girdiler (329b 13-330a 4)

Ayrıca metinde yer alan beddua örneklerine dikkat edilirse, "la;neti işidüp mâkes êdene la;net, la;netde teva..... uf êdenleriġ cümlesine la;net, la;nete da«ı teva..... uf êdenleriġ abâ vü ecdâdına a...rabâ-i ta;allu...âtına ceddine la;net" biçiminde ifadelerle lanet etmekte duraksayanlara, tereddüt gösterenlere dahi teberrâ kavramının bir göstergesi olarak lanet edildiġi görülecektir.

2.6. Eserin Nüshaları

Eserin bilinen iki nüshası vardır. Bunlar aġaġıda tanıtılmıġtır.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Nüshası (K): Eser, 1382 numarada *Tercüme-i Ravzatü'ş-Şühedâ* adıyla yanlış olarak kayıtlanmıġtır. 346 varaktan müteġekkil olup her varakta 15 satır bulunmaktadır. Nesih yazı türü ile yazılmıġ olan nüsha, Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın elde bulunan eksiksiz tek nüshasıdır. Müstensihî *İsmail ed-Derviş Abdülaziz El-Hac Muhammed* olup eserin telifinden yaklaşık doksan yıl sonra 1197/1782-1783 yılında istinsah edilmiġtir.

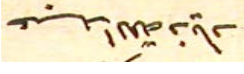

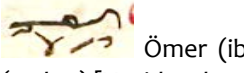

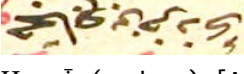
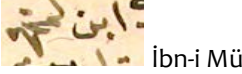
Eserin ilk üç varaġı Roma rakamıyla numaralandırılmıġtır. Eserin ilk varaġında (Ia) 6 mısralık bir manzume yer almaktadır. Bu kısımdan sonraki Ib ve IIa boştur. IIb ve IIIa'da ise *Hazâ firist-i Tuhfetü'ş-Şühedâ'* başlığıyla kitabın isminin açıkça zikredildiġi fihrist bulunmaktadır. IIIb ve yanındaki sayfa boştur. IIIb'nin yanındaki sayfa 1 olarak numaralandırılmıġtır. Eserin ana metni 1b'de besmele ile başlamaktadır. Üzerinde tarafımızdan doktora tezi olarak çalıġılan bu nüshada fihristin başladığı kısım, eserin içeriğine dahil olduġu düşünülerek 1b olarak kabul edilmiġtir ve yapılan numaralandırma ve alıntılar bu kıtas üzerine oluġturulmuġtur.

Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası (S): Eser, Hacı Mahmud Efendi Bölümü 4394 numarada *Menâkıb-ı Ehl-i Beyt* adıyla kayıtlıdır. Rik'a yazı türüyle yazılmıġ eser 11 varak olup sondan eksiktir. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Eser, 1b'de besmele ile başlar. Konya nüshasında bulunan fihrist ve kitabın isminin bulunduġu başlık bu nüshada yer almamaktadır. Nüshanın sonunda ise 11a'da bir buçuk satır yazıldıktan sonra sayfa boş bırakılmıġtır. Bu durum, bu nüshanın yazımına devam edilmediğini ve kitabı yazma işinin bırakıldığını düşündürmektedir. Zira 11. varaġın a yüzünün 21 satırı da yazılmıġ olsaydı ve reddâde ile diġer sayfaya gönderme yapılmıġ olsaydı bu nüshanın cildinin kopmuġ olduġu düşünülebilirdi.

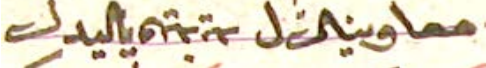
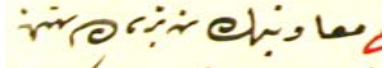
Bu nüshada ayrıca Konya nüshasında olduġu gibi ayetler, Hz. Peygamberin ismi, evlatlarının ve torunlarının isimleri, önemli yer adları, kutsal mekanlar gibi kısımlar kırmızı mürekkeple yazılmıġtır. Öte yandan 11 varaklık bu nüsha Konya nüshasının fihrist hariç ilk 11 varaġıyla kelime yazılıġları bakımından aynıdır. Örneğin *ümme* kelimesi iki nüshada da *elif* harfinden sonra *vav* harfi getirilerek *اوُمَّت* biçiminde yazılmıġtır.

ümme Ar. اُمَّت	ümme tiyle اوْمْتَيْلِه K (4b 10) - S (2a 11); ümme timiñ اوْمْتَيْمَنْك K (7a 1) - S (3a 21); ümme timçe اوْمْتَيْمَنْچِه K (7a 2) - S (3b 1); ümme timiñin اوْمْتَيْمَنْكَيْن K (10a 4) - S (5a 16); ümme timiñ اوْمْتَيْمَنْك K (10a 7) - S (5a 18)
-----------------	--

Eserin Konya nüshasında Ehl-i Beyt'e düşmanlık eden ve onlara zararı dokunan kişilerin isimleri baş aşağı olacak şekilde yazılmıştır. Bu isimlerin geçtiği her sayfada yazmanın ters çevrilerek söz konusu ismin ters yazılması, eserin 346 varaklık geniş hacmi düşündüğünde meşakkatli bir iş olarak gözükmektedir. Ancak müellif/müstensih bu meşakkati üstlenerek adeta Ehl-i Beyt'e olan hürmetini izhar etmektedir. Eserde baş aşağı yazılan isimlerden bazıları şunlardır: *Yezid, İbn-i Mülcem, Ömer ibn-i Sa'd-ı Vakkas, 'Abdullah-ı Ziyâd, Şimr-i Zilcevşen, Haccâc bin Harezî, Sâlim ve Vâle...*

 'Abdullah-ı Ziyâd (190b 1) [Yezid'in Kûfe valisi]	 Şimr-i Zilcevş (191b 6) [Hz. Hüseyin'i şehit eden kişi]
 Ömer (ibn-i Sa'd-ı Vakkas) (191b 9) [Yezid ordusunun seraskeri]	 Sâlim ve Vâle (208b 7) [Serasker Ömer ibn-i Sa'd'ın iki kulu]
 Haccâc bin Harezî (190b 9) [Abdullah-ı Ziyad'ın Ömer ibn-i Sa'd'a gönderdiği iki bin askerin başındaki isim]	 İbn-i Mülcem (68b 1) [Hz. Ali'yi şehit eden kişi]

Eserin baştan yalnızca 11 varağının bulunduğu Süleymaniye nüshasında da Konya nüshasından takip edilebildiği kadarıyla *Yezid* ismi, yer aldığı 4 satırda da baş aşağı yazılmıştır. Bu nüshada Muâviye ismi yalnızca bir defa geçmektedir ve Konya nüshasında olduğu gibi baş aşağı yazılmamıştır.

Konya Nüshası	Süleymaniye Nüshası
 Yezid (5a 5)	 Yezid-i pelîdiñ (2a 3; 2b 9, 10)
	

Mu'âviyenin L ve Yezîd-i pelîdin (5a 3)	Mu'âviyenin ve Yezîd-i pelîdin (2a 17)
---	--

Sonuç

Tuhfetü'ş-Şühedâ, 1696 yılında Muhammed bin Hacı Hasan tarafından kaleme alınan bir maktel-i Hüseyin metnidir. Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın bilinen iki nüshası vardır. Bunlardan biri 346 varaktan oluşan ve Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesi'nde 1382 numarada *Tercüme-i Ravzatü'ş-Şühedâ* adıyla kaydedilen nüshadır. Diğeri ise 11 varaklık eksik bir nüshadır ve Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü 4394 numarada *Menâkıb-ı Ehl-i Beyt* adıyla kayıtlıdır.

Eserin yazarı hakkında elde edebildiğimiz bilgiler sınırlıdır. Zira, müracaat edilen tezkirelerde ve biyografi türündeki eserlerde müellifin hayatı hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Fakat, eserin yazıldığı 1696 tarihinde hayatta olan müellifin, eserinde faydalandığı kaynaklar itibariyle Arapça ve Farsça'ya hakim olduğu anlaşılmaktadır. Yezid'in babası Muâviye'ye karşı olumsuz bir tutum sergilememesi ise onun Sünnî inanca yakın olduğunu düşündürmektedir.

Tuhfetü'ş-Şühedâ, Hadîkatü's-Süedâ'nın 16. yüzyılın ortalarından 17. yüzyılın sonlarına yapılan dil içi çevirisi niteliğindedir. Bu çeviride Hadîkatü's-Süedâ'da yer alan süslü, sanatlı kısımlar ve Arapça ve Farsça ifadeler ile manzum kısımlar büyük oranda çıkarılmış, sözlü dile yakın bir üslupla ve sade bir Türkçe ile eser yeniden kaleme alınmıştır.

Eserde birebir çeviri söz konusu olmamakla birlikte Hadîkatü's-Süedâ'ya büyük oranda bağlı kalınmıştır. Hadîkatü's-Süedâ'nın çevirisi bittikten sonra esere yapılan eklemeler Tuhfetü'ş-Şühedâ'nın özgün tarafıdır. 16, 17 ve 18. bâblarda *Muhtar*, *Müseyyeb*, *Süleyman bin Surad* gibi isimlerin zikredilerek tevvâbîn hareketi anlatılmıştır. Bu bâblarda Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra ona düşmanlık edenlerin başlarına gelen olaylar zikredilmiş ve Hz. Fatıma'nın ahiret gününde bu kişilerden nasıl hesap soracağına dair olan hadis üzerinde etraflıca durulmuştur. Tuhfetü'ş-Şühedâ bu yönüyle Türk edebiyatında kaleme alınan diğer maktel-i Hüseyinlere göre farklılık arz etmektedir.

Eserin son bâbında faydanılan kaynakların ve rivayetlerin râvîlerinin isimlerinin ardarda sıralanması adeta bir kaynakça görünümü vermektedir. Müellif, eserinin güvenilirliğini ispatlamak amacıyla bu isimleri zikrettiğini belirtmektedir.

Bu çalışma ile birlikte Türk edebiyatında, Hadîkatü's-Süedâ'nın tesiriyle, 17. yüzyılın sonlarında kaleme alınmış Tuhfetü'ş-Şühedâ adlı bir maktel-i Hüseyin metninin varlığına dikkat çekilmiş ve esere ait ayırıcı hususiyetler ortaya

konulmuştur. Bu çalışmanın alanla ilgili araştırmacılara fayda sağlamasını umuyoruz.

Kaynakça

- Bursalı Mehmet Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul c. II. : Matbaa-i Âmire.
- Çınarcı M. N. (2007). *Şeyhülislam Arif Hikmet Bey'in Tezkiretü'ş-Şuarâsı ve Transkripsiyonlu Metni*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi SBE.
- Eren, H. (2014). *Dârendeli Kâtipzâde Bekâyî-Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Tenkitledi Metin-Sözlük Dizin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fığlalı E. R. (2001). *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*. İstanbul: Şa-to.
- Güngör, Ş. (2007). "Tarihî Olaydan Menkıbeye, Menkıbeden Şahesere [Kerbela Olayı ve Hadikatü's-Süedâ]". 38. *Icanas Bildiriler Kitabı (10-15 Eylül 2007)*. s. 769-788.
- Güngör Ş. (1987). *Hadikatü's-Süedâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Güngör Ş. (2003a). "Maktel". *TDV İslâm Ansiklopedisi içinde*. c. 27. s. 456-457.
- Güngör Ş. (2003b). "Maktel-i Hüseyin". *TDV İslâm Ansiklopedisi içinde*. c. 27. s. 456-457.
- Güngör Ş. (1997). "Hadikatü's-Süedâ". *TDV İslam Ansiklopedisi İçinde*. c. 15. s. 20-22.
- Kurtuluş R. (2002). "Arap, Fars Edebiyatında Kerbelâ". *TDV İslam Ansiklopedisi İçinde*. c. 25. s. 272-274.
- Muhammed bin Hacı Hasan. *Tuhfetü'ş-Şühedâ*. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Nüshası numara 1382.
- Muhammed bin Hacı Hasan. *Tuhfetü'ş-Şühedâ*. Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası Hacı Mahmud Efendi Bölümü numara 4394.
- Özçelik K. (2010). "Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?" *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*. c. 2. s. 7-17.
- Türkoğlu S. (2017). "Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler ve Bekâî'nin Kitâb-ı Kerbelâ Mesnevisi". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. s. 58, 2017.
- Türkoğlu S. (2012). *Bekâî Kitâb-ı Kerbelâ (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Atatürk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Uzun M. İ. (2002) Türk Edebiyatında Kerbelâ. *TDV İslam Ansiklopedisi İçinde*. c. 25. s. 274-275.
- Yazar S. (2009). "XVI. Yüzyıl Şarhlerinden Eğirdirli Şerîfi'nin Şevâhidü'ş-Şühedâ'sı". *Turkish Studies*. Volume 4/2 Winter s. 1060-1084.